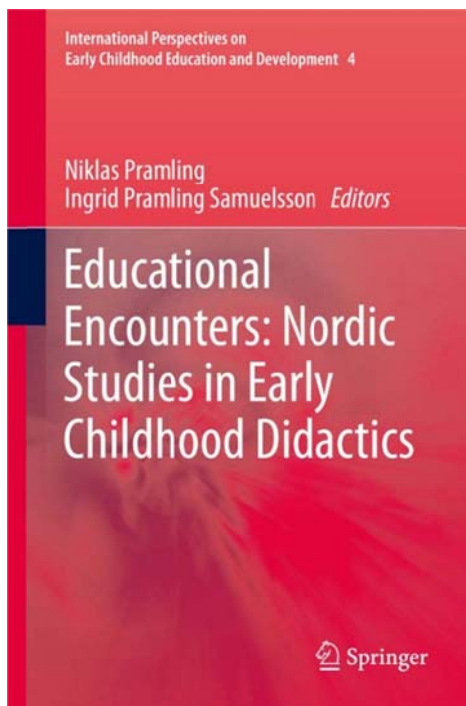

Pramling, N., Pramling Samuelsson, I. (Ur.) (2011).
International Perspectives on Early Childhood Education and Development Volume 4: **Educational Encounters: Nordic Studies in Early Childhood Didactics.**
Dordrecht: Springer.

Izdavačka kuća "Springer" 2011. godine objavila je knjigu pod nazivom *Odgojno-obrazovni susreti: Nordijska istraživanja didaktike u ranom djetinjstvu* (Educational Encounters: Nordic Studies in Early Childhood Didactics). Urednici su Niklas Pramling i Ingrid Pramling Samuelsson. Knjiga je napisana na engleskom jeziku i sadrži 277 stranica (od toga 50 stranica priloga poput odabranih dijelova transkripata promatranja, dječjih radova i crteža te fotografija). Sveukupno je četrnaest autora knjige koju čini trinaest poglavlja, od toga deset prikaza empirijskih istraživanja suvremenog odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu (contemporary early childhood education) te uvod, komen-

tar i refleksija o navedenim istraživanjima. U deset poglavlja prezentirana su istraživanja različitih aspekata stvarnosti odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu (od prve do devete godine života) u Švedskoj i Norveškoj, a strukturirana su na način da polaze od teorijskog okvira, polazišnih spoznaja, predmeta i cilja istraživanja, uzorka i metodologije te završavaju raspravom i zaključcima. Istraživanjima koja ova knjiga obuhvaća zajednička je tema dječjeg učenja i razvoja u institucionalnom kontekstu (*preschool* i *primary school*), a svako se od istraživanja bavi različitim područjem učenja u zadanom okviru knjige.

Slijedi pregled po poglavljima. Prikaz poglavlja koja prezentiraju rezultate empirijskih istraživanja sastoji se od cilja, metodologije i rezultata istraživanja.

U prvom, uvodnom poglavlju urednici Niklas Pramling i Ingrid Pramling Samuelsson objašnjavaju povijesni i kulturni okvir suvremenog odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu u Švedskoj i Norveškoj. U njemu središnje mjesto zauzima dobrobit djece (*well-being*) koju promatraju u sklopu građanskih prava djece i demokracije te oživotvorenja perspektive djece u programima u kojima dominiraju komunikacija i interakcija. Pod terminom „didaktika“ urednici podrazumijevaju komunikacijski događaj u kojem odgajatelj uvodi dijete u razlike i/ili kategorije bitne za određenu domenu te pokušava pomoći djetetu odrediti te razlike i kategorije i time mo-

žda i transformirati djetetovo shvaćanje. Empirijska istraživanja koja su dijelom ove knjige usmjerena su na kvalitativna pitanja učenja i razvoja, tj. na proces (kako dijete ili djeca napreduju u svome učenju, s kakvim se izazovima susreću i kako se s njima nose te koji su ishodi tih komunikacijskih susreta ili s kojim su se mogućnostima za učenje djeca susrela u takvoj praksi). Takva usmjerenost daje uvid u dječju perspektivu. Urednici nadalje daju tri teorijska okvira na kojima se istraživanja temelje: razvojna pedagogija, fenomenologija i sociokulturna teorija. Razvojna pedagogija proučava učenje iz dječje perspektive putem interakcije i komunikacije. Fenomenologija promatra intersubjektivni svijet u kojem se dijete rađa i živi te interakcije među ljudima. Za sociokulturnu teoriju osobite su karakteristike usvajanja (*appropriation*) i posredovanja. U ovoj teoriji usvajanje je preuzimanje i prikladna upotreba kulturnih oruđa, a naš je odnos sa svijetom i njegovim pojavama posredovan.

U drugom poglavlju autora Niklasa Pramlinga i Elina Eriksena Ødegaarda pod nazivom *Učenje narativa: Usvajanje kulturnog kalupa za stvaranje smisla i komunikaciju* (*Learning to Narrate: Appropriating a Cultural Mould for Sense-Making and Communication*) cilj istraživanja bio je otkriti kako učitelji podržavaju usvajanje narativa kao uobičajenog načina stvaranja smisla u različitim praksama. Autori narativ definiraju distinkcijom između dva različita načina razumijevanja: 'paradigmatske' tvorbe (način komunikacije usko vezan uz institucionalnu praksu) te 'narativne' tvorbe (uobičajeni način stvaranja smisla u različitim praksama). Pram-

ling i Eriksen Ødegaard u empirijskom su dijelu promatrali dva konteksta: u prvom šestero djece u dobi od jedne do četiri godine starosti u planiranom stvaranju narativa od strane odgajateljice te devetero djece u dobi od jedne do tri godine starosti u kojem dijete tijekom zajedničkog objeda inicira narativ. Temeljom rezultata autori ukazuju na važnost uloge odgajatelja u unaprjeđivanju i podržavanju (*scaffolding*) narativnih vještina djece te zainteresiranosti odgajatelja za narativ. Takvo viđenje ukazuje na to je priroda narativa dijaloška.

Treće poglavlje, *Početna matematika u predškolskom kontekstu* (*Early Mathematics in the Preschool Context*) autorica Elisabet Doverborg i Ingrid Pramling Samuelsson, prikazuje rezultate četiriju istraživanja čiji je cilj bio utvrditi uloge odgajatelja i okruženja u učenju početnih matematičkih pojmova (koncept broja, mjera i oblika te orijentiranje u prostoru i vremenu). Za jasličku dob (od jedne do tri godine) promatrao se i testirao rad na temi, planirano i sustavno učenje matematičkih pojmova tijekom osam mjeseci te rad na rješavanju zadataka razvrstavanja, a za vrtićku dob (od tri do šest godina) promatrali su se crteži djece o vlastitom iskustvu postavljanja stola. Autorice predstavljaju četiri spoznaje na koje su navedena istraživanja ukazala. Prvo, osnovni se aspekti matematike mogu naći svuda oko nas te se mogu iskoristiti za razvoj djetetova učenja osnovnih pojmova matematike. Drugo, komunikacija i interakcija nužne su za učenje matematike. Treća spoznaja jest da odlučujuću ulogu u dječjem učenju matematičkih pojmova imaju vidljivost i konkretnost objekata te matematičke i odgajateljske vještine

samog odgajatelja. Posljednja spoznaja očituje se u mogućnosti korištenja razlika između objekata kako bi matematika bila vidljiva djeci.

Autorima četvrtog poglavlja *Otvaranje vrata učenju ekologije u predškolskim institucijama* (Opening Doors for Learning Ecology in Preschool), Susanne Thulin i Gustav Helldén, cilj je bio opisati načine na koje se odgajatelji i djeca bave sadržajima iz prirodnih znanosti. Autori navode da su živi organizmi i ekologija prikladni načini uvođenja prirodnih znanosti u jasličke i vrtičke aktivnosti. Autori su dva mjeseca snimali temu proučavanja panja drveta u odgojnoj skupini od dvadeset jednog djeteta od tri do šest godina starosti. Rezultati ukazuju na važnost kvalitete interakcije između odgajatelja i djeteta u kojoj su odgajatelji aktivni, ukazuju na probleme unutar prirodnih problema te pokušavaju usmjeriti dječju pozornost prema učenju. Autori zaključuju da se djeca zanimaju i žele učiti o prirodnim fenomenima te da je na odgajateljima da prepoznaju taj dječji poduhvat, njihova pitanja shvate ozbiljno i izazovu ih na dublje razumijevanje svijeta koji ih okružuje.

Marie Bendroth Karlsson autorica je petog poglavlja naslovljenog *Slike proljeća: Estetsko učenje i pedagoške dileme vizualnih umjetnosti* (Pictures of Spring: Aesthetic Learning and Pedagogical Dilemmas in Visual Arts), kojemu je cilj bio dobiti uvid u interakciju u smislu načina na koji odgajatelji komuniciraju djeci načine razmišljanja o glazbi i odnosu između slikovnih predodžbi i glazbe. Unutar teorijskog okvira sociokulturne teorije razvoja analiziraju se videozapisi interakcija odgajatelj-dijete (jeda-

naestero djece od četiri do šest godina starosti) u aktivnosti vizualne umjetnosti kao kulturne prakse. Rezultati ukazuju na tendenciju poučavanja vođenog od strane odraslog u kojemu je zadatak koji je odgajatelj definirao djeci teško razumljiv i nezanimljiv.

Prva premisa šestog poglavlja autorice Cecilie Wallerstedt, naslovljenog *Didaktički izazovi pri učenju vještina slušanja glazbe* (Didactic Challenges in the Learning of Music-Listening Skills), jest da ljudska bića nisu rođena s talentom ili bez talenta za glazbu. Druga je premisa da odgajatelj ima bitnu ulogu u omogućavanju dječjeg glazbenog učenja. Glazba se u predškolskim ustanovama često koristi kao pedagoško sredstvo za olakšavanje učenja „važnijih“, „teorijskih“ predmeta. Cilj istraživanja bio je ispitati načine poučavanja takta te dobiti uvid u kritične aspekte navedenog objekta poučavanja. Nastavni je sat održan, snimljen kamerom, analiziran, revidiran te opet održan. Postupak je ponovljen triput te su djeca na kraju postupka intervjuirana. Na satu je sudjelovalo dvadeset sedmero djece od šest do devet godina starosti. Rezultati su ukazali na izazove s kojima se praksa poučavanja glazbe susreće, poput nošenja s vremenskom dimenzijom glazbe (*temporality*) (nemogućnost slušanja dviju melodija istovremeno koje može omogućiti razlikovanje i učenje); postavljanja pitanja koja promiču učenje o glazbi (odgovori na ta pitanja mogu pokazivati jesu li djeca primijetila ono što je odgajateljica planirala da primijete) te upravljanja vizualnim i auditivnim dimenzijama glazbe (kako bi odgajatelji i učenici koordinirali perspektive, odgajatelji teže tomu da glazbu učine

vidljivom, npr. brojenje, pljeskanje, geste).

Eva Johansson autorica je sedmog poglavlja *Moralna otkrića i učenje u predškolskoj instituciji* (Moral Discoveries and Learning in Preschool). Cilj ovog istraživanja bio je dobiti uvid u dječja iskustva vrijednosti i normi u relaciji s brigom i ponašanjem prema drugima u kontekstu predškolske institucije. Dječja je moralnost kompleksna te uključuje spektar vrijednosti poput prava, dobrobiti drugih, pravde i moći. No te vrijednosti mogu se iz dječje perspektive razlikovati ovisno o interpretaciji i kontekstu te u usporedbi s perspektivom odraslih. Dnevne interakcije devetnaestero djece od jedne do tri godine starosti snimane su tijekom sedam mjeseci. Istraživanje je ukazalo na to da su djeca aktivna u međusobnom poučavanju o tome kako se ponašati te da njihova moralnost nije odvojena od društva. Nadalje rezultati istraživanja ukazuju na to da su za moralno učenje bitni ukupnost situacije, bliskost, distanca, reakcije drugih i posljedice djela. Naglasak je na pomoći koju odgajatelj pruža djetetu u otkrivanju moralnosti na temelju djetetovih vlastitih iskustava i namjera. Autorica također predlaže da se radi na konceptu odzivljivosti jer djeca i samostalno počnu reagirati na situacije druge djece. Odzivljivost je ovdje definirana kao emotivna i kognitivna svjesnost situacije drugoga te reagiranje s namjerom pomoći.

Anette Hellman autorica je osmog poglavlja *Spolno učenje u predškolskim praksama* (Gender Learning in Preschool Practices). Cilj istraživanja bio je utvrditi načine na koje se spol pregovara i na koje mu je dano

specifično značenje. U istraživanju se koristi etnografska metodologija, konkretnije sudjelujuće promatranje u razdoblju od dvije godine. Uzorak se sastojao od dvadesetero djece od tri do šest godina starosti. Rezultati istraživanja ukazuju na to da se spolni stereotipi reproduciraju u situacijama gdje su pojedinci promatrani i analizirani na temelju dominantnih normi. To se osobito odnosi na situacije u kojima su dječja tijela u središtu pozornosti (npr. pri sportskim aktivnostima) te u stresnim i rutinskim situacijama (kada odgajatelji zaborave na analizu i diskusiju nakon događaja te je time njihov stupanj samorefleksije smanjen). Mlađa djeca (od tri do četiri godine starosti) ne pridaju previše pažnje spolnim očekivanjima, dok starija djeca (od pet do šest godina starosti), češće od mlađe, ispravljaju sama sebe ili jedni druge prema spolnim očekivanjima. Istraživanje je također ukazalo na to da su djeci u vrtiću važniji zajednički interesi, načini komuniciranja i igranja od spola te da spol naglašavaju odgajatelji i starija djeca u javnim situacijama kada su u središtu pozornosti tjelesni ideali i dobne norme.

Anette Emilson autorica je devetog poglavlja *Učenje demokracije u predškolskom kontekstu* (Democracy Learning in a Preschool Context), kojemu je cilj bio utvrditi vrijednosti koje djeca mogu naučiti u predškolskom kontekstu te način na koji se te vrijednosti komuniciraju djeci. Tijekom trinaest mjeseci snimane su interakcije odrasli-dijete u tri predškolska konteksta djece od jedne do tri godine starosti. Ukupno je četrdeset šestero djece sudjelovalo u istraživanju. Autorica tvrdi da su vrijednosti demokracije u Švedskoj „naglašene“ u kurikulu-

mu. Rezultati ukazuju na to da se u komuniciranju demokracije odgajatelj pokušava približiti perspektivi djeteta (naprimjer započevši razgovor o nečemu što je usko vezano za djecu), naglasak je na interakciji te je odgajatelj odzivljiv, emotivno prisutan i prilagođava se djetetovim inicijativama. No autorica tvrdi kako navedena komunikacija demokratskih vrijednosti djeci ovisi o stavu odgajatelja.

U desetom poglavlju *Rana pismenost i dječji kombinirani izričaji u predškolskoj instituciji* (Early Childhood Literacy and Children's Multimodal Expressions in Preschool) autorice Elisabeth Mellgren i Karin Gustafsson pismenost se definira kao način stvaranja značenja u permisivnoj, nerestriktivnoj atmosferi. Autorice zagovaraju dokumentiranje dječjih misli, izjava i postupaka te tvrde da se time omogućuje komunikacija odraslih sa djecom na osnovi dječjih misli, no i ukazuje djeci na povezanost govora i pisane riječi, tj. da se izgovoreno može zapisati i iznova čitati. Cilj istraživanja bio je utvrditi načine interakcije odgajatelj-dijete pri aktivnosti čitanja kako bi se dobio uvid u načine korištenja tekstova u predškolskoj instituciji. U istraživanju je sudjelovalo 215 dječaka i djevojčica od jedne do tri godine starosti. Postupak je bio sniman promatrajući i odgajatelja i dijete: odgajatelj pročitava djeci priču, a oni uz pomoć odabranih relevantnih simbola prepričavaju tu priču. Rezultati ukazuju na četiri kvalitativne kategorije dječje interakcije s knjigom: pažnja, gluma, zaključivanje i povezivanje. Istraživanje autorica također je pokazalo da se tekstovi u predškolskim institucijama koriste na različite načine: kao narativ okruženja kojim se na prirodan način u

svakodnevnim interakcijama prenosi poruka i jasno povezuju dječja iskustva i kontekst u koji su uključeni. Također postoji i tradicija kombinirane (multimodal) prirode pismenosti predškolske institucije definirane kao različiti načini izražavanja da se poruka komunicira. Zaključno, autorice ukazuju na potrebu individualne potpore djeci u stvaranju značenja i formiranju kompetentnih sudionika kulture pismenosti.

Jedanaesto poglavlje, *Pazi na korak: Prikaz i tijek projekta kružnog plesa sa djecom od šest do osam godina starosti* (Mind Your Step: Representation and the Trajectory of a Circle-Dance Project with 6-8-Year-Old Children) autora Niklase Pramlinga i Cecilie Wallerstedt, još je jedno istraživanje iz područja umjetnosti. U ovom istraživanju promatrao se tijek, razvoj i estetika plesa u ranom djetinjstvu te izazovi i prilike koje oni daju djeci. Projekt je započeo inicijativom odgajatelja kojima je cilj bio razvijati dječju svjesnost svojih i tuđih pokreta i uzoraka pokreta. Cijelo polugodište djeca su uvježbavala tradicionalni švedski kružni ples, a nakon svake vježbe crtali su svoj ples i na temelju crteža s odgajateljima razgovarali o svojem plesu. Crtanjem plesa, kako je vrijeme odmicalo, djeca su mogla sve produktivnije govoriti o plesu te razabirati različite komponente plesa (uz napomenu autora da djeca u švedskim vrtićima često crtaju i pričaju priče na osnovi crteža). Crtanje i razgovor nakon plesne aktivnosti daju odgajatelju uvid u to koliko je uspio u izvršavanju svojih namjera.

Sonja Sheridan u dvanaestom poglavlju *Pedagoška kvaliteta u predškolskim institucijama: komentar*

(Pedagogical Quality in Preschool: A Commentary) povezuje nalaze istraživanja predstavljenih u ovoj knjizi koji potvrđuju međusobnu povezanost kvalitete predškolskih institucija (kompleksni sustav međusobnih odnosa različitih dimenzija i aspekata materijalnih i ljudskih sredstava) i dječjih iskustava u učenju. Kvalitetna komunikacija i međusobno djelovanje odgajatelja korisni su za dječje sudjelovanje, utjecaj i cjeloživotno učenje različitih sadržaja. Predškolska se didaktika razvija u interakciji i komunikaciji odgajatelja i djece. Kvalitetu didaktike određuje način na koji se interakcije odvijaju. Nadalje, ova knjiga ukazuje na međusobnu ovisnost procesa učenja i sadržaja učenja koji pokazuju da su sudjelovanje i utjecaj glavni uvjeti da djeca iskazuju svoje misli, sudjeluju riječima i djelima te zajednički stvaraju okolinu u kojoj je moguće komunicirati i učiti o različitim sadržajima svakodnevnih situacija zajedno s kompetentnim odgajateljima koji podupiru i izazivaju njihov proces učenja.

U posljednjem poglavlju urednici knjige daju opći pregled ključnih

pojmovi koji se nalaze u navedenim istraživanjima: ekspliciranje i verbaliziranje iskustava, dječja perspektiva, koordinacija perspektiva odgajatelja i djeteta, okruženje, zahtjevi i kompetencije odgajatelja, učenje u svakodnevnim situacijama te učenje i odgajatelja i djeteta.

Zaključno, knjiga *Odgojno-obrazovni susreti: Nordijska istraživanja didaktike u ranom djetinjstvu* na sustavan način predstavlja različita područja učenja u kontekstu institucionalnog odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu te uloge odgajatelja u dječjem učenju. Preciznije, ona daje uvid u dječje učenje u svakodnevnim situacijama te u načine komuniciranja i interakcije u dječjem učenju. Zbog svoje preglednosti prikladna je za teoretičare odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu kao uvid u suvremene teorijske i empirijske tendencije nordijskih zemalja te za praktičare kojima svojim spoznajama i primjerima može poslužiti kao izvor za praksu.

Katarina Rengel, asistentica
Filozofski fakultet, Osijek